

KRZYSZTOF KONECKI

UNIWERSYTET MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

KKKONECKI@O2.PL

ORCID: 0000-0003-4322-8366

Ks. Bogusław Migut, *Liturgia jako teologia żywa*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2019, ss. 248

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2019.039>

Praca, która jest nazwana „książką profesorską”, została wydana w 2019 roku w Lublinie, w Wydawnictwie KUL. Recenzję wydawniczą napisali: ks. dr hab. Erwin Mateja, prof. UO i ks. dr hab. Dominik Ostrowski, prof. PWT. Praca składa się z *Wykazu skrótów*, *Wstępu*, sześciu rozdziałów, *Zakończenia*, streszczenia w języku angielskim, obszernej *Bibliografii* (25 stron) i indeksu nazwisk cytowanych autorów.

Autor podjął w niej jako problem badawczy zagadnienie miejsca liturgii w teologii oraz samego kształtu dyscypliny teologicznej zajmującej się liturgią. We wstępie do rozprawy (s. 15–20), który legitymuje się wszystkimi, wymaganymi metodologicznie elementami, Autor wyjaśnia istotne założenia tego opracowania. Wprowadza czytelnika w problem badawczy swej rozprawy, którym jest miejsce liturgii w teologii oraz sam kształt dyscypliny teologicznej zajmującej się liturgią. Dalej charakteryzuje drogę postępowania – metodę pracy, wyjaśnia i precyzuje pojęcia, terminologię oraz sytuuje rozprawę w znamionach aktualnej problematyki nauk liturgicznych. Czytelnie nakreśla cel, jaki przyświeca prowadzonym badaniom: chodzi o odpowiedź na pytanie o konieczność podejmowania

wysiłków przez teologów liturgii, które nie tylko uwiarygadniałyby sens ich badań, ale też samo miejsce ich dyscypliny w teologii (s. 15). Zgodnie z tym, co twierdzi Taft – tak często przywoływany przez Autora – istnieje swoisty kryzys tożsamości badaczy liturgii, ale też niezrozumienie sensu ich badań przez pozostałych teologów. Całość problematyki niniejszej pracy została zawarta w sześciu rozdziałach logicznie z sobą powiązanych. Tworzą one główny korpus pracy.

Rozdział pierwszy stanowi próbę zebrania najważniejszych wątków teologii misteryjnej O. Casela. Autor zestawiał myśl benedyktyńskiego mnicha z Maria Laach z doktryną św. Tomasza z Akwinu, dostrzegając u obydwu teologów wspólną ideę przywiązania do misterium Chrystusa objawiającego się najpełniej w liturgii. Misterium Chrystusa jest według Casela objawieniem się Boga w zbawczym dziele Syna dla odkupienia i uświęcenia Kościoła. Człowiek włącza się w to misterium poprzez misteria kultyczne, czyli liturgię. W zakończeniu tego rozdziału Autor ukazuje jak myśl Odo Casela wpłynęła na rozwój teologii misterii, czyli systemu opartego na rozumieniu teologii jako mistagogii, wskazując na ich oddziaływanie na dokumenty Soboru Watykańskiego II. W ten sposób czytelnik zostaje wprowadzony w liturgiczno-mistyczny wymiar teologii oraz zarys teologii misterii u Casela.

W rozdziale drugim teologia Casela zostanie zestawiona z teologią Romano Guardiniego pod kątem ujęcia teologicznej nauki o liturgii (*Liturgiewissenschaft*) i jej metodologii. Czytelnik ma okazję, aby przyjrzeć się też dalszej historii podejścia do nauki o liturgii w obszarze języka niemieckiego i jej nowych ujęć. Nigdzie bowiem nauka o liturgii nie otrzymała tak mocnej podbudowy intelektualnej, jak w kręgu tego języka. Nauka o liturgii od samego początku rozwijała się tutaj w trzech kierunkach, przy czym pierwsze dwa najczęściej występowały łącznie. Pierwszym była teologiczno-historyczna nauka o liturgii, drugim – systematyczna nauka o liturgii, a trzecim – liturgii pastoralna.

Rozdział trzeci jest próbą pokazania miejsca liturgii w teologii fundamentalnej, głównie ze względu na powiązanie liturgii z Objawieniem Bożym i jego przekazem w Kościele. Na potrzebę pogłębionej więzi pomiędzy teologią a liturgią wskazał Sobór Watykański II zwłaszcza w Konstytucji o liturgii świętej, Dekrecie o formacji kapłanów oraz w Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym. Potrzeba ta wynika

przede wszystkim z samego rozumienia liturgii. Tym, co jest najbardziej specyficzne dla tego ujęcia, to pogłębiona refleksja teologiczna, zawarta w pierwszych dziesięciu punktach Konstytucji o liturgii świętej. Jest to teologia najwyższej próby, która stanowi podstawę całej chrystologii, eklezjologii i teologii pastoralnej innych dokumentów soborowych i posoborowych. Czytelnik tego rozdziału otrzymuje tekst zwarty w swej treści, przejrzysty i merytoryczny.

W rozdziale czwartym Autor w sposób wnikliwy i syntetyczny prezentuje współczesne kierunki badań nad liturgią. Ks. B. Migut słusznie dzieli je na odgórne i oddolne, czyli wychodzące od Objawienia Bożego lub od doświadczenia ludzkiego. Do pierwszych zalicza teologię liturgiczną tak amerykańską, jak i rzymską, teologię liturgii J. Ratzingera – Benedykta XVI, teologię liturgiczną jako systematykę teologiczną H. Hopinga oraz biblijną teologię liturgii S. Hahna, a także myśl sakramentologiczną i liturgiczną dwóch polskich teologów – W. Granata i A.L. Szafrąńskiego. Do oddolnych ujęć liturgii i sakramentów zalicza teologię Karla Rahnera SJ, Lius-Marie Chauveta, oraz badania padewskiej szkoły badań nad liturgią, zwłaszcza A. Grillo. Do tego nurtu przyporządkowuje też badania Ks. J.J. Kopia CP nad obrzędowością ludową oraz uczestnictwem w liturgii. Ks. Migut trafnie zauważa, że współczesne badania nad liturgią, tak odgórne jak oddolne, odpowiadają również na pytania związane z miejscem liturgii w teologii, teologią liturgii, właściwym kształtem samej teologii i miejscem badań nad liturgią w teologii.

Rozdział piąty podejmuje problematykę badań nad liturgią w środowisku szkoły lubelskiej związanej z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II. Ks. B. Migut dokonuje prezentacji i wyróżnia trzy główne nurty szkoły lubelskiej. Pierwszy nurt badań nad liturgią, mający najdłuższą tradycję to nurt historyczny zapoczątkowany przez bp. M. Rechowicza i kontynuowany później przez: ks. W. Schenka, ks. W. Danielskiego, ks. J.J. Kopia CP, ks. Z. Wita oraz obecnie W. Pałęckiego MSF. Drugi nurt, zwany teologicznym, sięgający ks. A.L. Szafrąńskiego, ale też ks. W. Danielskiego i ks. W. Schenka, obejmujący badania nad teologią sakramentów świętych w świetle tekstów eucharystycznych, biblijnych oraz dokumentów Kościoła. Trzeci nurt to studia nad rytym oraz kultem maryjnym w Polsce, którym zajmuje się ks. Z. Janiec. Wychodząc od badań ks. Antoniego Nojszewskiego, a kończąc na badaniach prowadzonych

w Instytucie Liturgiki i Homiletyki KUL daje szeroką panoramę tych poszukiwań. Dużą zasługą tego rozdziału jest ukazanie długiego procesu przejścia od liturgiki o charakterze wyłącznie historyczno-pastoralnym do nauki o liturgii mającej ambicje bycia dyscypliną systematyczną oraz nadawania liturgicznego charakteru teologii.

Rozdział szósty jest najważniejszy i najbardziej twórczy. Autor dokonuje w nim analizy aktualnego stanu miejsca liturgii w teologii, zwłaszcza polskiej, oraz prezentuje nowe propozycje kształtu teologii z potraktowaniem liturgii jako jej ontologicznego fundamentu, uprzywilejowanego *locus* i jej modelu. Mówi także o teologicznej nauce o liturgii, jej strukturze i zadaniach. Skoro służebna rola teologów liturgii wobec pozostałych teologów polega na odkrywaniu bogactwa liturgii i teologii w niej zawartej, ale też na budowaniu syntezy teologii wokół liturgii, dlatego słusznie w drugiej części rozdziału przedstawia trzy takie modele. Na zakończenie rozdziału ks. B. Migut przedstawia własny model teologii liturgicznej, który określa mianem mistagogiczny. Niekwestionowanym walorem tego modelu jest uwzględnianie życia chrześcijańskiego. Zgodnie z nauką Benedykta XVI metoda mistagogiczna polega na odsłanianiu misterium zbawczego, ukazywaniu jego uobecnienia w liturgii i na jego odniesieniu do życia chrześcijańskiego.

Lektura całości rozprawy przekonuje, że mamy do czynienia z opracowaniem niezwykle solidnym i bogatym w treść, ale także twórczym i nowatorskim. Autor dokonał ogromnego trudu najpierw dotarcia, a następnie przestudiowania obszernego materiału źródłowego. Jego kwerenda wiązała się także z licznymi wyjazdami do różnych zagranicznych ośrodków badawczych.

Ks. dr hab. Bogusław Migut zajął się w recenzowanej pracy bardzo ważnym dla teorii i praktyki liturgii oraz formacji liturgicznej problemem. Ukazał w swej pracy potrzebę uprawiania dyscypliny teologicznej zajmującej się liturgią oraz potrzebę podejmowania wysiłków przez teologów liturgii, które nie tylko uwiarygadniałyby sens ich badań, ale też samo miejsce ich dyscypliny w teologii. Z satysfakcją należy odnotować, że jest to wyraźne nawiązanie do myśli ostatniego Soboru, który znaczenie i potrzebę studiowania liturgii wymienia zaraz po naukach biblijnych.

Lektura rozprawy rodzi uznanie, a w konsekwencji prowadzi do podkreślenia merytorycznych walorów osiągnięć. Do nich należy zaliczyć

przybliżenie polskiemu czytelnikowi aktualnego stanu badań nad liturgią, szczególnie zaś tematów dotyczących organicznych związków teologii z liturgią. Nie bez znaczenia jest również wskazanie na potrzebę prowadzenia dalszych systematycznych badań nad miejscem liturgii w teologii.

Trzeba z satysfakcją stwierdzić, że dokonane w dysertacji ustalenia posiadają znaczny walor naukowej oryginalności w penetrowaniu skarbcza liturgii i zrozumienia jej ciężaru teologicznego i mistagogicznego, jako ilustracji chrześcijańskiej doktryny i praktyki życia oraz żywego źródła mądrości, pobożności i duchowości Kościoła. Bogactwo materiału teologiczno-liturgicznego zostało tu przez Autora wszechstronnie przeanalizowane z zastosowaniem właściwych zasad metodologii naukowej. Prezentacja treści teologicznych potwierdza dobrą orientację Autora w literaturze przedmiotu oraz jego dużą intuicję w tym zakresie. Jednym z istotnych walorów recenzowanej monografii jest widoczna przez wszystkie rozdziały kompetencja ks. dr. hab. B. Miguta jako wytrawnego teologa liturgistę, ze swobodą i erudycją poruszającego się nie tylko w polu refleksji ściśle liturgicznej, lecz także teologiczno-pastoralnej.

Monografia jest bardzo starannie przygotowana i zaprezentowana pod względem formalnym. Także od tej strony ujawniła ona dobre przygotowanie metodologiczne jej Autora. Przede wszystkim uderza przejrzysta i logiczna struktura kompozycyjna rozprawy. Twierdzenia są dobrze i obficie udokumentowane, co wskazuje na znajomość literatury przedmiotu, także obcojęzycznej. W sumie rozprawa czyni zadość wszystkim standardom, wymaganym przy tego typu pracach naukowych.

Praca może rodzić pewne sugestie. Najpierw należy stwierdzić, że Autor stanął przed wcale niełatwym zagadnieniem, bowiem studium tak złożonego zagadnienia, w pewnym sensie też nowego oraz jego przekazu, wcale nie należy do prostych kwestii. Autor starał się w tej pracy tak dobierać pojęcia teologiczne i tak podawać ich zawartość treściową, aby były zrozumiałe. Mimo tak poważnej trudności, praca jest napisana językiem czytelnym, choć naukowym, ale nie aż tak hermetycznym. Oczywiście nie zawsze udało się uniknąć hermetyczności języka, ale taka już jest specyfika książek naukowych. Nie zawsze też udało się Autorowi uniknąć pewnych powtórzeń, które w następnej edycji książki należałoby usunąć. Niewątpliwie Autor ze swobodą porusza się zarówno po obszarze literatury polskiej, jak i obcojęzycznej.

Lektura pracy przekonuje o sensie i potrzebie jej przygotowania. Monografię ks. dr hab. Bogusława Miguta, prof. KUL należy uznać za ważny i nowatorski wkład w teologię liturgiczną, pracę ważną także dla tożsamości tej dyscypliny. To ważna publikacja i pomoc tym wszystkim, którzy zajmują się studium teologii liturgii, studentów i wykładowców, ale także wszystkim tym, którym towarzyszy głębokie przeświadczenie, że przyszłość wiary i Kościoła zależy od liturgii. I co nie jest bez znaczenia, jest na pewno inspiracją do dalszych badań w tym przedmiocie.